

УДК 378.016:78.021

З. А. ОСТАСЮК

викладач

Б. Б. КОЦЮРБА

викладач

Луцький педагогічний коледж

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розкрито сутність та охарактеризовано структуру інструментально-виконавської майстерності. Проаналізовано твердження науковців щодо визначення сутності поняття професійної компетентності та його складових, простежено процес розвитку інструментально-виконавської компетентності, зумовлений особливостями багаторівневої, поліструктурної та багатовимірної музично-виконавської діяльності.

Ключові слова: компетентність, інструментально-виконавська компетентність, музична діяльність.

Активні соціальні процеси, які відбуваються в Україні, реорганізація національної системи освіти на зразок європейської моделі, переосмислення теоретико-методологічних основ вітчизняного освітнього простору, орієнтація на загальноєвропейські рекомендації щодо необхідності залучення до світової культурної спадщини передбачають модернізацію професійної підготовки педагогічних кадрів у контексті підвищення рівня їх професійної компетентності. За цих умов особливого значення набуває максимальне збереження й розвиток у національній системі набутого позитивного досвіду підготовки вчителів мистецького напрямку, який виявляється в здатності продемонструвати високу працездатність, професійну компетентність, мобільність, конкурентоспроможність на ринку праці, готовність творчо, відповідально й нестандартно вирішувати проблеми та завдання, успішно самореалізовуватися в життєдіяльності й грамотно будувати траєкторію свого професійного розвитку й становлення.

Аналіз праць у галузі мистецтвознавства (Б. Асаф'єв, Ф. Бузоні, Є. Гуренко, М. Давидов, Г. Коган, С. Мальцев, Г. Нейгауз, С. Фейнберг та ін.) і музичної педагогіки (Л. Гусейнова, Л. Масол, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Д. Юник, Т. Юник та ін.) стосовно змісту й умов професійного становлення вчителя музичного мистецтва уможливив визначення професійної компетентності музиканта-інструменталіста як базової в системі професійної підготовки. Варто зазначити, що вона за своєю структурою поліфункціональна й базується на основі складної, багаторівневої та ієрархічної музично-виконавської системи, яка складається з комплексу професійних компетенцій: музично-теоретичних знань, музично-

виконавських умінь і здібностей, значущих особистісних якостей, музично-виконавського досвіду тощо.

Наявність таких професійних компетенцій демонструє готовність майбутнього вчителя музичного мистецтва до музично-педагогічної діяльності, забезпечує високий рівень її самоорганізації, підвищення особистої відповідальності за якість виховання підростаючого покоління та має бути спрямована на відродження національної культури, розвиток художніх традицій, ефективність залучення мас до активної художньо-творчої діяльності.

Мета статті – розкрити сутність і структуру інструментально-виконавської компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва, проаналізувати твердження науковців щодо визначення сутності поняття професійної компетентності та його складових.

Розглядаючи поняття “компетентність” у контексті культурологічного підходу, науковці наголошують на її орієнтації на духовний потенціал особистості. В основі формування є поєднання знань, навичок і вмінь з емоційно-почуттєвим досвідом, індивідуальними переживаннями, зумовленими різноманітними життєвими ситуаціями [4, с. 2].

Слушним є твердження Л. Масол, що певним чином стосується й професіоналізму вчителя музичного мистецтва. Вчена акцентує на важливості “авторської здатності” особистості, “спроможності виступити ініціатором мистецького задуму, реалізувати його у власній творчій діяльності, бути перформативним – оригінальним і виразним у її презентації” [3, с. 249].

Професійну компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва Г. Падалка визначає як системну, інтегративну якість, що передбачає здатність до усвідомлення музики як явища суспільного життя, засвоєння її закономірностей, стилів і жанрів, до оволодіння засобами втілення художніх образів у виконавстві, до застосування музики в художньо-виховній роботі зі школярами. Знати мистецтво в розмаїтті його жанрів і стилів, як зауважує Г. Падалка, – означає мати великий запас естетичних вражень, великий досвід інтелектуально-емоційного усвідомлення образного змісту творів, володіти різнобарвною палітрою здатності до художніх роздумів і почуттів [6, с. 38].

О. Михайличенко зараховує професійну компетентність учителя музики до внутрішніх структурних компонентів педагогічної майстерності, яку визначає як сукупність професійної компетентності, педагогічних здібностей та педагогічної техніки. Професійну компетентність учителя музики науковець визначає як “гармонійне поєднання його музичних знань, педагогічно спрямованої свідомості та психолого-педагогічного мислення” [5, с. 92].

Ґрунтуючись на висновках педагогів-науковців про те, що компетентність насамперед має діяльнісну характеристику, яка розкриває здатність фахівця здійснювати необхідні професійні дії, успішно реалізовувати набуті знання, вміння й навички в практичній діяльності, ми визначаємо інструментально-виконавську компетентність як складну інтегративну осо-

бистісну якість майбутнього вчителя музичного мистецтва, сформованість якої зумовлено здатністю до художньої інтерпретації в різних видах інструментально-виконавської діяльності.

Музична діяльність (виконавська, педагогічна) є одним із видів професійно-педагогічної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва й характеризується багатовекторністю, неповторністю за характером здійснення та результату, оригінальністю, суспільно-історичною й індивідуальною унікальністю. У ній діалектично поєднуються свідоме й підсвідоме, емоційне та раціональне.

Усі види музичної діяльності, зокрема й виконавська, мають у своїй основі комунікативний процес, спрямований на подачу музичної інформації, що міститься в музичному творі й закодована знаковою системою музичної мови (нотного тексту), від композитора до слухача. Посередником у процесі передачі інформації є музикант-виконавець, який здійснює “дешифрування” музичного тексту, його усвідомлення й озвучення – перекладення у форму акустичної матерії, звукообразів, що призначена для сприйняття слухачами.

У здійсненні музичної діяльності, крім загальних і спеціальних знань, умінь і навичок, велике значення має система художньо-естетичних цінностей, емоційно-вольова сфера музиканта-інструменталіста, музичний слух, художньо-образне мислення, володіння виконавською технікою. Для педагога, крім цього, необхідні організаційно-управлінські якості, володіння засобами вербальної та невербальної комунікації, досвід індивідуального й колективного спілкування.

Отже, враховуючи специфіку музичної діяльності, основу професійної компетентності студента-інструменталіста становить музично-слухова, музично-граматична, музично-виконавська та музично-педагогічна компетентність [1, с. 64].

Розвиток професійної компетентності зумовлений особливостями багаторівневої, поліструктурної та багатовимірної музично-виконавської діяльності, пов'язаної з процесом художнього сприйняття, пізнання, осмислення та індивідуально-творчої інтерпретації музичного твору.

На етапі сприймання музичного твору доцільно уявити музичний матеріал у синтезі звукового та візуального рядів. Це дасть змогу задіяти слуховий та зоровий аналізатори людини, збільшити обсяг отриманої інформації та, відповідно, активізувати дії перцептивно-рефлексивних механізмів, диференціювати музично-слухові уявлення, розширити емоційно-образну сферу, тобто забезпечити розвиток *музично-слухової компетентності*. Адже музично-слухову компетентність характеризує розвиток емоційної сфери виконавця, міра емпатійного проникнення в художній образ [1, с. 65].

На етапі вивчення музичного твору доцільно застосовувати комплексний аналіз музичних творів на основі інтеграції історико-гуманітарних, музично-теоретичних і спеціальних знань за умови варіативно-модульної

побудови змісту навчальних дисциплін (відбір музичного матеріалу та способів його вивчення) залежно від курсу. В процесі комплексного аналізу формується система художньо-естетичних цінностей, поповнюється банк музичних знань, активізується раціонально-логічне мислення, дослідницькі навички, підвищується культура вербального спілкування, тобто розвивається *музично-граматична компетентність*.

Робота над об'єктивною логікою музично-образного змісту зумовлює усвідомлене розуміння художнього образу й допустимої міри виконавської ініціативи. Тільки за умов, коли виконавець “приспосовує твір для себе”, можна говорити про об'єктивну художню інтерпретацію та суб'єктивне трактування. Тому усвідомлення інтонаційних зв'язків, засобів музичної виразності, розвиненість асоціативно-образного ряду, уяви, наявність знань з музично-теоретичних дисциплін (теорія музики, гармонія, аналіз музичних творів тощо), що дають змогу здійснити аналіз і синтез тематичних, гармонійних та структурних елементів музичного твору, виявити композиційні принципи, тип викладу музичної думки, а також наявність культурологічних і загальнохудожніх знань допомагають розкрити художню картину епохи, виявити умови, в яких створювався той чи інший музичний твір, доповнити, зіставити, порівняти з іншими художніми образами, виконавськими стилями тощо.

На етапі відтворення музичного твору ефективним є застосування різних видів творчого виконавського моделювання з постановкою конкретних художніх завдань (моделювання музичного стилю, жанру, структури, виконавської манери тощо). Цей метод спрямований на оволодіння музично-виконавськими прийомами та способами організації виконавського апарату, конкретизацію музично-слухових уявлень, що забезпечує розвиток *музично-виконавської компетентності*, яка характеризується вмінням виконавця володіти інструментом. Художньо-технічні вміння та здібності, які мають природне походження у вигляді індивідуальних анатомо-фізіологічних задатків та можливостей і можуть бути передумовами музичних здібностей, виявляються у високій рухливості, моториці, оптимальній координації всіх складових виконавського апарату (руки, пальці тощо). Рівень володіння художньо-виконавською технікою визначає, наскільки досконало студент володіє технічними прийомами в процесі роботи над музичним твором або в процесі його презентації.

Художність – це інтегральне явище, що містить такі внутрішні структурні елементи, характерні ознаки та властивості, за допомогою яких музика є засобом пізнання навколишньої дійсності: художня форма й художній зміст, художній образ і художній процес, здатний викликати асоціативно-образні уявлення, емоційно-інтелектуальну реакцію, почуття й переживання, здатність до емпатії. Відомі педагоги-музиканти Б. Асаф'єв, К. Мартінсен, Г. Нейгауз зазначають, що сила інтерпретації вимірюється органічним поєднанням художнього й технічного, творчим осягненням глибинного змісту твору, розумінням інтонаційно-образного змісту та ви-

разністю виконання, володінням засобами художньо-технічної виразності (відчуття темпоритму, міри гучності, штрихова техніка, специфіка звуковидобування тощо). Думки й почуття неможливо передати, не опанувавши техніки виконання. Логіка художньо-образного мислення, творча уява, артистичне перевтілення пов'язані з технікою мислення, вольовою та емоційною технікою [1, с. 66].

У процесі публічного виступу виконавець і той, хто сприймає, стають учасниками діалогу. Для створення справжньої атмосфери художнього спілкування виконавцю необхідно художньо й виразно виконати твір, донести його зміст до слухача. Це залежить не тільки від володіння ним когнітивно-емоційним та художньо-технічним аспектами виконання, а й від умінь активізувати та мобілізувати вольові якості, виявити сценічну надійність і свободу, артистичність, сконцентрованість, внутрішню впевненість. Володіння сценічно-вольовими якостями в органічному поєднанні з виразністю художнього виконання дають змогу встановити контакт із слухачською аудиторією, створити атмосферу справжнього художнього спілкування [7, с. 104].

Використання педагогічного моделювання (відтворення в навчальному процесі ситуацій професійної діяльності майбутнього фахівця) на етапі відтворення музики дає можливість занурити студентів в атмосферу колективної творчості та, відповідно, мотивувати вибір тієї чи іншої рольової позиції, стилю, тону спілкування з вихованцями засобами комунікації. Саме мотивація професійного зростання студентів-інструменталістів є сукупністю їх цілей, що визначають зміст і спрямованість динамічного, гуманістично спрямованого процесу зростання внутрішньої потреби в особистісному перетворенні. Це дає змогу актуалізувати загальні й спеціальні музичні психолого-педагогічні знання, вдосконалювати навички вербальної та невербальної комунікації, що, загалом, має забезпечити розвиток музично-педагогічної компетентності.

Висновки. Отже, професійне зростання майбутнього фахівця музичного мистецтва характеризується можливістю інтенсивного розвитку його професійної компетентності, прагненням вирішувати свої проблеми й досягати конкретних цілей як у навчальній, так і професійній діяльності завдяки застосуванню музично-слухової, музично-граматичної, музично-виконавської та музично-педагогічної компетентностей.

Список використаної літератури

1. Бурназова В. В. Професійна компетентність музиканта-інструменталіста: зміст, структура, методи розвитку. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: педагогічні науки.* 2014. Вип. 1. С. 65–70.
2. Горбенко О. Педагогічні умови інструментально-виконавської компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету. Серія: педагогічні науки.* 2015. Вип. 139. С. 135–139.
3. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика : монографія. Київ, 2006. 592 с.
4. Масол Л. М. Концепція загальної мистецької освіти. *Мистецтво та освіта.* 2004. № 1. С. 2–5.

5. Михайличенко О. В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія : навч. посіб. Суми, 2004. 210 с.
6. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) : монографія. Київ, 2008. 274 с.
7. Юник Д. Г. Виконавська надійність музикантів: зміст, структура і методика формування : монографія. Київ, 2009. 338 с.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2017.

Остасюк З. А., Коцюрба Б. Б. Суть и структура инструментально-исполнительской компетентности будущих специалистов музыкального искусства

В статье раскрыты суть и структура инструментально-исполнительского мастерства. Проанализированы утверждения ученых касательно определения сути понятия инструментально-исполнительской компетентности и ее составляющих, прослежен процесс развития профессиональной компетентности, обусловленный особенностями многоуровневой, полиструктурной и многомерной музыкально-исполнительской деятельности.

Ключевые слова: компетентность, инструментально-исполнительская компетентность, музыкальная деятельность.

Ostasiuk Z., Kotsiurba B. Essence and Structure of Instrumental-Performing Competence of Future Specialists of Musical Art

The article is devoted to the problem of determining the essence and structure of instrumental and performing skills. The authors have analyzed the statements regarding the definition of the essence of the concept of instrumental-performing competence and its components such as: musical component, musical-grammatical, musical-performing and musical-pedagogical competence. It is substantiated based on the conclusions of researchers that competence primarily reveals the ability of a specialist to carry out the necessary professional actions, to successfully implement acquired knowledge, skills and abilities in practice. The instrumental-performing competence is defined as a complex integrative personal quality of the future teacher of musical art, the formation of which is due to the artistic interpretation ability in various types of instrumental-performing activities. It is highlighted that the performing activity is one of the types of professional and pedagogical activity of the future teacher of musical art and is characterized as multidimensional, unique by the nature of implementation and result, original, socio-historical and individual.

The authors have traced the professional competence development process, which is determined by the peculiarities of multilevel, polystructural and multidimensional musical performance, which is connected with the process of artistic perception, knowledge and comprehension of the individual and creative interpretation of a musical piece.

The research allowed to conclude that professional growth is characterized by the desire to achieve specific goals both in educational and professional activities through the use of musical-auditory, musical-grammatical, musical-performing and musical-pedagogical competencies. Their existence demonstrates the readiness of the future teacher of musical art to pedagogical activity, provides a high level of self-organization, raises personal responsibility for the quality of upbringing of the younger generation, and should be directed at the revival of national culture, the development of artistic traditions, and the effective popular participation in active artistic and creative activity.

Key words: competence, instrumental-performing competency, musical activity.